

EDUKIMI LIGJOR I PUBLIKUT DHE ROLI I AVOKATIT

Eda NOÇKA

Drejtoreshë Ekzekutive e Qendrës A.L.T.R.I

Tiranë

Hyrje

Njohuritë mbi ligjin dhe edukimi ligjor i qytetarëve luajnë një rol thelbësor në çdo shoqëri demokratike ku sjellja, veprimet dhe marrëdhëniet mes tyre disiplinohen nga norma apo rregulla ligjore. Këto norma dhe rregulla janë ndonjëherë komplekse, duke iu nënshtruar ndryshimeve të vazhdueshme. Mungesa e njohurive, ose njohuritë e pamjaftueshme mbi ligjin dhe legjislacionin në përgjithësi passjell situatën ku qytetarët nuk kuptojnë të drejtat dhe detyrimet që rrjedhin prej tyre. Për më tepër, e gjitha kjo rrënjës së kulturës të mosrespektimit dhe moszbatimit të ligjit në shoqëri, e cila përbën kërcënim të qenësishëm për shtetin e së drejtës.

Aksesi i publikut në njohuritë mbi ligjin është themelor për garantimin e një sistemi drejtësie efektiv. Kështu, informimi dhe dhënia e njohurive për ligjin, mbi të drejtat, institucionet ligjzbatuese, përgjegjësitë, etj., nuk janë të lidhura vetëm me arsimimin juridik, por janë përbërësit e kulturës dhe nevojës qytetare për qasjen ndaj shtetit të së drejtës.¹

Gjithashtu, edukimi ligjor i publikut (më poshtë: edhe ELP) ndikon drejtpërdrejt në marrëdhëniet e qytetarëve me organet e administratës publike. Duke patur dijeni mbi legjislacionin, qytetarët kuptojnë rolet dhe përgjegjësitë e institucioneve të administratës publike. Kështu, ata janë në gjendje t'ia referojë çështjen e tyre organit përkatës, duke formuluar saktë kërkesat dhe ankesat që adreson.

Përpos raportit të qytetarëve me institucionet e administratës publike, niveli i njohurive juridike luan rol kyç në sjelljen e vetë qytetarëve në sektorë të ndryshëm të jetës, qoftë në marrëdhëniet e tyre familjare, të punës, atyre juridiko-civile, qoftë në veprimet dhe vendimet e tyre në mbrojtje të shëndetit, sigurisë, mjedisit, etj. Njohja e legjislacionit që rregullon marrëdhëniet ku qytetarët janë të përfshirë, i nxit ata të respektojnë ligjin, i bën të shmangin veprimet e jashtëligjshme dhe të reduktojnë konfliktet.

Nëpërmjet përfuturit të njohurive ligjore, si edhe rritjes së sigurisë që qytetarët ndjejnë në përdorimin e ligjit, ELP kontribuon edhe në forcimin e qytetarisë aktive dhe në një kohezion më të madh shoqëror.² Qytetarët mund të organizohen dhe të bashkëveprojnë për të mbikëqyrur veprimtarinë e organeve të pushtetit shtetëror dhe administratës publike, të ushtrojnë presion me mjete demokratike mbi këto organe, për të nxitur mbarëvajtjen e çështjeve me interes publik.

Edukimi ligjor i publikut ka për qëllim t'u sigurojë individëve njohuritë e nevojshme lidhur me të drejtat e tyre dhe kuadrin ligjor në fuqi, si edhe për t'i aftësuar ata në zgjidhjen e mosmarrëveshjeve, duke u siguruar kështu akses në drejtësi. ELP i ndihmon individët të kuptojnë kur mund të kenë nevojë për mbështetje ligjore, çfarë lloji ndihme apo këshille mund të kërkojnë, ku dhe si ta kërkojnë atë. Në këtë kontekst, ELP është një proces që ka në fokus

1. Kuvendi i Republikës së Shqipërisë, Analiza e Sistemit të Drejtësisë, fq. 215

http://www.reformanedrejttesi.al/sites/default/files/dokumenti_shqip_0.pdf

2. Po aty

individin dhe dallon nga arsimi juridik, i cili është një proces që përfshin studentët e fakulteteve të drejtësisë apo të shkollave të profesioneve ligjore (si: avokatia, noteria, shërbimi përmbartimor dhe ndërmjetësimi).

Kuadri aktual strategjik dhe ligjor përcakton një sërë detyrimesh për masat që duhet të ndërmerren institucionet në kuadër të ELP-së. Megjithatë, problematikat e evidentuara në lidhje me ‘të dëshmojnë, se zbatimi i këtyre detyrave, si edhe bashkërendimi i përpjekjeve për marrjen e masave për realizimin e tij ka qënë i fragmentuar dhe nuk ka dhënë rezultate të kënaqshme.

Edukimi ligjor i publikut në kuadër të reformës në drejtësi

Reforma në sistemin e drejtësisë, e konceptuar mbi 7 shtylla bazë, që së bashku përbëjnë të plotë ndërtesën e sistemit të drejtësisë në vend, si një nga shtyllat e saj parashikon “Edukimin ligjor dhe arsimin juridik”. Këto 7 shtylla të reformës në sistemin e drejtësisë janë edhe pjesët kryesore përbërëse të Analizës së Sistemit të Drejtësisë në Shqipëri,³ mbi gjetjet e të cilës është hartuar Strategjia e Reformës në Sistemin e Drejtësisë dhe Plani i Veprimit⁴ të saj. Këto dokumente, shërbyen si bazë për hartimin e ndryshimeve kushtetuese, si edhe të paketës së projekt-ligjeve që do të bëjnë të mundur zbatimin e kësaj reforme kyçe për integrimin evropian të vendit tonë.

Në kuadër të vlerësimit të situatës aktuale të ELP, Analiza e Sistemit të Drejtësisë në Shqipëri⁵ evidenton disa gjetje të rëndësishme si më poshtë:

1. Institucionet shtetërore nuk kanë projekte dhe plane për të promovuar e mundësuar këtë formë edukimi;

2. Nuk ka një strategji kombëtare për edukimin ligjor të publikut;

3. Nuk ka një koordinim dhe planifikim të mirë të edukimit vazhdues ligjor të publikut;

4. Nuk ka një ndarje të detyrave institucionale dhe të shoqërisë civile, për edukimin dhe informimin vazhdues ligjor të publikut;

5. Nuk konstatohet ndonjë institucionalizim i edukimit ligjor për shtetasit. Nuk ka ndonjë institucion koordinues dhe përgjegjës që të nxisë, organizojë dhe monitorojë këtë veprimtari të rëndësishme;

6. Deri tani edukimi ligjor është kryer me anë të projekteve dhe iniciativave të organizatave jofitimprurëse që veprojnë në këtë fushë dhe me mbështetjen e partnerëve ndërkombëtarë.

Njëkohësisht, me evidentimin e problematikave lidhur me ELP, Analiza e Sistemit të Drejtësisë në Shqipëri identifikon edhe objektivat dhe qëllimet që duhet të përmbushë ELP në të ardhmen, të cilat, në mënyrë jo shteruese përfshijnë:⁶

1. Kombinimin e dhënies së informacionit të nevojshëm dhe zhvillimin e njohurive, rritjen e kapacitetit për të kuptuar dhe aftësive të nevojshme për të marrë vendimet e duhura në situata që lidhen me të drejtat dhe detyrimet ligjore;

3 Miratuar me vendimin e Komisionit të Posaçëm Parlamentar, nr.14, dt.30.07.2015 “Për miratimin e Dokumentit ‘Analiza e Sistemit të Drejtësisë në Shqipëri’; Kuvendi i Republikës së Shqipërisë, *Analiza e Sistemit të Drejtësisë*, fq. 215 http://www.reformanedrejtesi.al/sites/default/files/dokumenti_shqip_0.pdf

4 Miratuar me vendimin e Komisionit të Posaçëm Parlamentar, nr.15, datë 30.07.2015 “Për miratimin në parim të Strategjisë dhe Planit të Veprimit për reformën e Sistemit të Drejtësisë në Shqipëri”. https://reformanedrejtesi.al/sites/default/files/draft_strategjia_versioni_shqip.pdf

⁵ Kuvendi i Republikës së Shqipërisë, *Analiza e Sistemit të Drejtësisë*, fq. 223 dhe 226 http://www.reformanedrejtesi.al/sites/default/files/dokumenti_shqip_0.pdf

6.Po aty, fq. 215

2. Dhënia e mundësisë për qytetarët që të orientohen brenda spektrit të gjerë ligjor, duke njohur të drejtat dhe detyrimet e tyre, dhe për rrjedhojë në disa raste duke i aftësuar në identifikimin paraprak dhe shmangien e problemeve të mundshme në të ardhmen apo përshkallëzimin e tyre;

3. Më shumë pjesëmarrje, vend dhe rol për profesionistët e së drejtës;

4. Mbështetjen e qytetarit për të (i) njohur të drejtat; (ii) kuptuar rolin dhe funksionet e institucioneve dhe mekanizmave të dhënies së drejtësisë; (iii) kuptuar konceptin e qytetarisë në shtetin e së drejtës; (iv) përditësimin e dijeve mbi legjislacionin e fushës së interesit.

Ndërsa format e realizimit të ELP-së duhet të përfshijnë:⁷

a) Informim dhe ndërgjegjësim të vazhdueshëm, masiv për çështje me natyrë dhe interes të përgjithshëm dhe problematik për një aspekt të caktuar. Fushatat mediatike kanë qëllim të informojnë dhe sensibilizojnë në mënyrë të shpejtë dhe të shkurtër për një fenomen specifik, ndërkohë që burime më të qëndrueshme si një faqe interneti apo një linjë telefonike synojnë një përkrahje të vazhdueshme për një informacion më të hollësishëm mbi fusha të caktuara. Secila qasje sigurisht ka një avantazh të saj, por zgjedhja e secilës është gjithmonë në varësi të qëllimit që dëshirohet të realizohet nëpërmjet edukimit ligjor në një rast specifik;

b) Përgatitje, publikim dhe shpërndarje e materialeve informuese për një problem specifik, si për shembull: dhuna në familje, të drejtat e konsumatorit, artikuj në gazeta etj;

c) Historitë e suksesit ose jo, përmes të cilave reflektohet qëndrimi i drejtë apo i gabuar;

d) Njohjen me institucionet specifike, shërbimet dhe rolin e tyre kundrejt mbrojtjes së qytetarit, ose aksesit në drejtësi, të tilla si: ndërmjetësimi, noteria, ndihma ligjore etj;

e) Një faqe interneti që mund të jetë e specializuar në disa fusha specifike të së drejtës, ndaj të cilave qytetarët janë më të ekspozuar në veprimtaritë e tyre të përditshme. Ky edukim ligjor në këtë aspekt është i një natyre të përhershme dhe ka më tepër qëllim konsultativ dhe udhëzues për ushtrimin e të drejtave të qytetarëve se sa rol parandalues për mos shkeljen e tyre;

f) Ditët e hapura në institucione të ndryshme shtetërore dhe oraret publike të unifikuara;

g) Takime me profesionistë të ndryshëm të së drejtës.

Në tërësi, ELP-ja mund të organizohet dhe ofrohet nga burime dhe forma të ndryshme. Ajo mund t'u drejtohet qytetarëve në përgjithësi, politikëbërësve, ose segmenteve të caktuara shoqërore me një nevojë të veçantë.

Strategjia e reformës në sistemin e drejtësisë që pasoi Analizën e Sistemit të Drejtësisë ka përcaktuar si objektiv kryesor për ELP-në **rritjen e ndërgjegjësimit qytetar për rëndësinë e zbatimit të ligjit**. Për realizimin e këtij objektiv parashikohen të merren disa masa konkrete:⁸

1. Përfshirjen e edukimit ligjor në lëndët bazë të arsimit parauniversitar dhe pasurimin e kurrikulave dhe aktiviteteve ekstrakurrikulare të sistemit arsimor parauniversitar me elemente të edukimit ligjor në fushën e së drejtës penale, administrative, fiskale, civile dhe familjare, si edhe rishikimin e natyrës së informacionit që u ofrohet nxënësve, duke e vënë theksin te natyra juridike, jo vetëm moralizuese, e të drejtave dhe detyrimeve të fëmijëve dhe të të rinjve;

2. Përgatitjen e stafit pedagogjik me nivelin e domosdoshëm të njohurive juridike përmes përfshirjes së lëndëve të detyrueshme të edukimit ligjor në kurrikulat universitare të programeve të mësuesisë, si edhe përmes programeve të trajnimit vazhdues;

7. Po aty, fq. 215

8 Strategjia e reformes ne sistemin e drejtësi, fq. 29, <http://www.reformanedrejttesi.al/dokumenti-strategjik-dhe-plani-i-veprimit>

3. Rritjen e njohurive praktike mbi funksionimin e institucioneve vendimmarrëse, atyre ekzekutive dhe gjyqësore, si edhe nxitjen e aktivizimit të publikut dhe rritjen e kohezionit social përmes informimit mbi mënyrat e pjesëmarrjes në vendimmarrje;

4. Pasurimin e njohurive juridike të publikut përmes ngritjes së portaleve informative të natyrës praktike në fushën e së drejtës penale, civile, fiskale, administrative dhe familjare;

5. Njohjen me alternativat e zgjidhjes së konflikteve, larg vetëgjyqësisë dhe hakmarrjes, me qëllim parandalimin e kriminalitetit dhe të sjelljeve të kundërligjshme, sensibilizimin mbi avantazhet e zgjidhjes me ndërmjetësim dhe arbitrim të mosmarrëveshjeve përmes organizimit të fushatave masive edukative për publikun;

6. Rritjen e aksesit në drejtësi përmes ofrimit të informacioneve të thjeshta dhe programeve të posaçme informative për publikun mbi sistemin e drejtësisë;

7. Detyrimin ligjor të institucioneve shtetërore për mbështetjen e projekteve mbi botimin e librave të përdorimit qytetar “Ligji në jetën tuaj”, si domosdoshmëri për njohjen nga qytetarët të normave bazë të legjislacionit evropian dhe shqiptar, kryesisht të normave dhe rregullave që lidhen me respektimin e të drejtave dhe lirive themelore të njeriut, njohjen e detyrimeve dhe procedurave fiskale, të drejtat e konsumatorëve, të drejtën e informimit të publikut, detyrimin e institucioneve për trajtimin e kërkesave dhe ankesave të qytetarëve etj.

Strategjia e reformës në sistemin e drejtësisë u shoqërua nga Plan – Veprimi (PV) ku në pjesën e IV parashikohen masat që duhet të ndërmerreshin gjatë vitit 2015-2016 për përmbushjen e objektivave të sipërpërmendur.⁹ Një pjesë e mirë e masave të parashikuara rezultojnë ende të pazbatuara.

Strategjia e edukimit ligjor të publikut

Në Analizën e Sistemit të Drejtësisë në Shqipëri evidentohen problematikat e lidhura me ELP-në, duke vlerësuar se “*Institucionet shtetërore nuk kanë projekte e plane për të promovuar e mundësuar këtë formë edukimi. Nuk ka një strategji kombëtare për edukimin ligjor të Publikut.*” (theximi – yni).¹⁰ Gjetjet e Analizës së Sistemit të Drejtësisë shërbyen si bazë për hartimin e ndryshimeve kushtetuese, si edhe të paketës së projekt – ligjeve, që do të bëjnë të mundur zbatimin e reformës në drejtësi, pjesë e të cilës është edhe Projekt-Strategjia e Edukimit Ligjor të Publikut (më poshtë: SELP) në Republikën e Shqipërisë.

Për hartimin e SELP,¹¹ Kuvendi i Republikës së Shqipërisë është mbështetur jo vetëm në gjetjet e Analizës së Sistemit të Drejtësisë, por edhe në objektivat e Strategjisë së Reformës në Sistemin e Drejtësisë, që pasoi këtë analizë dhe ka përcaktuar si objektiv kryesor për ELP-në *rritjen e ndërgjegjësimit qytetar për rëndësinë e zbatimit të ligjit*. Për realizimin e këtij objektiv parashikohet të merren disa masa konkrete, të cilat janë mbajtur në konsideratë dhe janë shtjelluar në këtë projekt-strategji.

Gjithashtu, vënia në jetë e SELP-it përkon me fillimin e zbatimit të ndryshimeve kushtetuese dhe ligjore të miratuara në kuadër të reformës në drejtësi. Kjo strategji synon të adresojë jo vetëm ELP-në në tërësi, por edhe dinamikat që paraqet Reforma në Drejtësi.

Procesi i hartimit të SELP ka fillur menjëherë pas miratimit të Strategjisë së Reformës në Sistemin e Drejtësisë. Për përcaktimin e përmbajtjes dhe të politikave të këtij dokumenti

⁹ https://reformanedrejttesi.al/sites/default/files/draft_strategjia_versioni_shqip.pdf

¹⁰ Kuvendi i Republikës së Shqipërisë, *Analiza e Sistemit të Drejtësisë*, fq. 223

http://www.reformanedrejttesi.al/sites/default/files/dokumenti_shqip_0.pdf

¹¹ Linku ku mund të gjeni projekt-SELP: <http://www.altri.al/wp-content/uploads/2018/01/SELP-.pdf>

strategjik, Grupi i Ekspertëve të Nivelit të Lartë (GENL) i ngritur pranë Komisionit të Posaçëm Parlamentar për Reformën në Sistemin e Drejtësisë, fillimisht janë mbështetur në problematikat dhe gjetjet e evidentuara në Analizën e Sistemit të Drejtësisë dhe në orientimet e Strategjisë së Reformës në Sistemin e Drejtësisë. Gjatë diskutimeve të GENL u gjykua e nevojshme që arsimit juridik të trajtohej përtej konceptit formal dhe përveç institucioneve arsimore të përfshihen edhe institucione dhe aktorë të tjerë, publik dhe private, me qëllim zgjerimin dhe shtrirjen e edukimit ligjor ndaj shtresave të ndryshme të shoqërisë. Më pas, për të zhvilluar një analizë më të thelluar të situatës aktuale të ELP në Shqipëri, u mblodhën të dhëna nga institucionet dhe aktorë të ndryshëm, të cilët luajnë një rol të rëndësishëm në ELP,¹² si edhe u zhvillua punë kërkimore për identifikimin e kuadrit ndërkombëtar ligjor dhe politik, që trajton ELP. Mbështetur në analizën e situatës aktuale të ELP, ekspertët përcaktuan vizionin, qëllimet dhe objektivat strategjike të ELP për 5 vitet e ardhshme (2018-2023).

Procesi i hartimit dhe i përmirësimit të vazhdueshëm të përmbajtjes së SELP është karakterizuar nga gjithëpërfshirja e institucioneve publike dhe atyre të pavarura, akademikëve, ekspertëve, OSHC-ve dhe partnerëve ndërkombëtarë, që kanë përgjegjësi/njohuri apo veprojë në fushën e ELP. Gjithëpërfshirja e aktorëve të sipërpërmendur konstatohet në të gjithë fazat e hartimit dhe konsultimit të SELP. Në GENL të ngritur pranë Komisionit të Posaçëm dhe përgjegjës për hartimin e SELP përfaqësoheshin institucionet më të rëndësishme të sistemit të drejtësisë.¹³ Gjithashtu, në funksion të një gjithëpërfshirje sa më të gjerë u krijua Rrjeti i Konsultimit Publik të Profesionistëve për reformën në drejtësi pranë Komisionit të Posaçëm, i përbërë nga rreth 1900 përfaqësues të OSHC-ve, gjykatave dhe prokurorive të të tri niveleve, avokatë, profesorë të Fakulteteve të Drejtësisë, Shkollës së Magjistraturës dhe ekspertë të angazhuar në projekte kërkimore në fushën e drejtësisë.

Mbështetur në objektivat e dokumenteve strategjike të sipërpërmendur, vizioni i ELP-së për vitet e ardhshme është ***“Qytetarë më të ndërgjegjësuar për rëndësinë e njohjes së ligjit, të të drejtave dhe detyrimeve të tyre, bazuar në nevojat specifike dhe nxitjen e aktivizimit qytetar për forcimin e shtetit të së drejtës”*** (theksimi – yni). SELP synon organizimin e një aksioni të gjerë dhe të vazhdueshëm, që do t’u sigurojë individëve, sipas nevojës, njohuritë e nevojshme ligjore për t’u përballur me problemet ligjore që mund t’u lindin gjatë jetës së tyre, t’i aftësojë për të kuptuar legjislacionin dhe të shmangin shkeljen e ligjit. Strategjia do të shërbejë për t’i ndihmuar individët, që bazuar në njohuritë mbi legjislacionin në fuqi, mundësisht të adresojnë vetë, problemet dhe shqetësimet që kanë. Në rastet kur vendosin të kërkojnë ndihmë dhe përfaqësim profesional nga një avokat, të jenë në gjendje të ndërtojnë së bashku me ‘të strategjinë e

¹² U kërkuan të dhëna nga 11 ministri, 16 institucione publike e të pavarura, 61 bashki, 11 organizata ndërkombëtare, 33 ambasada dhe rreth 500 OSHC. Nga të gjithë institucionet e konsultuara kthyen përgjigje 72% e ministrive; 30% e bashkive dhe 50% e institucioneve të tjera.

¹³ Përfaqësues të Gjykatës së Lartë, Këshillit të Lartë të Drejtësisë, Prokurorisë së Përgjithshme, Ministrisë së Drejtësisë, Dhomës Kombëtare të Avokatisë, Shkollës së Magjistraturës, Universitetit të Tiranës, Fakultetit të drejtësisë si dhe ekspertë ndërkombëtar përfaqësues të misioneve të asistencës ndërkombëtare për sistemin e drejtësisë në vendin tonë si : Euralius – BE, OPDAT-SHBA, Prezenca e OSBE-së, Komisioni i Venecias etj. Ftesës së Komisionit të Posaçëm për bashkëpunim në këtë proces ju përgjigjen pozitivisht edhe Presidenti i Republikës, Gjykata Kushtetuese, Ministria e Integritimit Evropian, Koordinatori Kombëtar kundër Korrupsionit, Inspektorati i Lartë i Deklarimit dhe Kontrollit të Pasurive dhe Konfliktit të Interesit, Drejtoria e Përgjithshme për Parandalimin e Pastrimit të Parave, Avokatura e Shtetit, Avokati i Popullit, Dhoma Kombëtare e Përmbauesve, Dhoma Kombëtare e Noterisë, Zyra e Administrimit të Buxhetit Gjyqësor etj., të cilët u përfaqësuan me ekspertë në Sekretariatit Teknik.

ndërhyrjes ligjore dhe të jenë në gjendje të kuptojnë shërbimin që u ofrohet nga përfaqësuesi dhe zhvillimin e procesit administrativ, ose gjyqësor ku janë palë.

Nga ana tjetër, edukimi ligjor do të rritë ndërgjegjen qytetare të individëve, t'i nxitë të jenë aktivë në jetën e vendit, të respektojnë legjislacionin në fuqi dhe ta kërkojnë këtë nga administrata publike dhe individët e tjerë, duke mbajtur qëndrim kritik ndaj kujdo që i shkel ligjet, apo abuzon me to. Të rritë ndërgjegjen qytetare, duke kontribuar për mbrojtjen e zhvillimin e vlerave të shoqërisë demokratike dhe për zhvillimin pozitiv të vendit, për të ndjekur e monitoruar veprimtarinë e organeve të pushtetit shtetëror, por dhe të bashkëpunojë me to në të mirë të vendit e të interesit publik. Informimi e edukimi ligjor i publikut, gjithashtu, do të duhet t'i bëjë të aftë individët që të identifikojnë nevojën për përmirësime ligjore dhe për të marrë pjesë aktive në diskutimin e projektligjeve, programeve të zhvillimit të vendit ose të sektorëve të ndryshëm, që paraqiten për shqyrtim nga administrata publike ose strukturat publike kompetente.

Vizioni do të materializohet nëpërmjet **4 Qëllimeve Strategjike** për vitet 2018-2023, të cilat kanë në themel ELP në funksion të nevojave të individëve.

Qëllimi Strategjik nr.1: Sigurimi i ELP përmes përmirësimit 100% të kuadrit ligjor, institucional dhe financiar deri më 2023.

Qëllimi Strategjik nr.2: Garantimi dhe forcimi i bashkëpunimit efektiv ndërinstitutional në nivel lokal, rajonal e kombëtar për realizimin e ELP.

Qëllimi Strategjik nr.3: Sigurimi i performancës efektive dhe efçente të institucioneve publike dhe të pavarura, medias dhe shoqërisë civile përmes rritjes së vazhdueshme të kapaciteteve në ofrimin e ELP.

Qëllimi Strategjik nr.4: Ndërgjegjësim i publikut për rëndësinë e njohjes se ligjit, të drejtave dhe detyrimeve të tyre, bazuar në nevojat specifike dhe nxitjen e aktivizimit qytetar për forcimin e shtetit të së drejtës.

Aktualisht ka përfunduar procesi i hartimit dhe konsultimit të SELP me të gjithë aktorët e sipërpërmendur dhe pritet së shpejti miratimi i këtij dokumenti nga Kuvendi. Zbatimi i SELP do të realizohet nëpërmjet hartimit të Planit të Veprimit nën mbikqyrjen dhe koordinimin e Ministrisë së Drejtësisë dhe zbatimit të këtij Plani nga institucionet përgjegjëse për ofrimin e ELP të parashikuar nga legjislacioni në fuqi edhe në këtë dokument strategjik.

Roli i avokatit në edukimin ligjor të publikut

Një numër i madh dispozitash ligjore parashikojnë detyrime pozitive për një sërë institucionesh, publike apo private, të cilët janë pajisur jo vetëm me detyrimin e informimit të qytetarëve për të drejtat dhe detyrimet e tyre ligjore dhe veprimtarinë që kryejnë, por edhe me ndërmarrjen e hapave konkrete dhe praktike në ndërgjegjësimin e qytetarëve dhe edukimin e tyre me njohuri ligjore të nevojshme, sipas fushave përkatëse.

Megjithatë, pjesa më e madhe e tyre rezulton të mjaftohen me vënien në dispozicion të informacionit për publikun në faqen e internetit. Ato nuk angazhohen në iniciativa të tjera për ta bërë këtë informacion sa më të prekshëm dhe të aksesueshëm për subjektet e interesuara. Përpos qasjes së kufizuar të ofrimit të shërbimit të ELP-së është konstatuar një mungesë e koordinimit të ofrimit të shërbimit të ELP-së. Si rezultat i mungesës së një qasje të strukturuar në këtë drejtim, mënyra e ofrimit të ELP nga këto organe ka rezultuar si në mangësi në ofrimin sistematik të këtij shërbimi, ashtu edhe në mbivendosje tematike të ofrimit të shërbimit të ELP-së.

Ligji nr. 9109, datë 17.07.2003 "Për profesionin e avokatit në Republikën e Shqipërisë", (i ndryshuar) parashikon në nenin 2 të tij se, ndër të tjera, "Avokati jep ndihmë juridike nëpërmjet: a) këshillimit ligjor për çështje të ndryshme;.....f) veprimeve të tjera të ndihmës juridike që parashikohen në ligj".

Ndërkohë, në nenin 2 të Statutit të Dhomës Kombëtare të Avokatisë parashikohet që kjo e fundit, si organ përgjegjës për rregullimin dhe kontrollin e ushtrimit të profesionit të avokatit në Republikën e Shqipërisë, ndër të tjera ka si objekt të veprimtarisë së saj edhe *nxitjen e dhënies së ndihmës juridike falas për ata që nuk kanë të ardhura të mjaftueshme për të pajtuar një avokat*. Po në Statutin e Dhomës Kombëtare të Avokatisë (neni 3) parashikohet se, veprimtaria e saj do të realizohet kryesisht nëpërmjet:

- ✓ Takimeve, seminareve, debateve profesionale, përgjithësimet të përvojës së avokatëve, zyrave avokatore dhe dhomave të avokatëve;
- ✓ Rritjes së aftësisë botuese me tematikë juridike të avokatëve në organet e shtypit periodik;
- ✓ Krijimit, funksionimit dhe botimit të një buletini të pavarur;
- ✓ Pjesëmarrjes në takime të organizatave dhe shoqatave të huaja të juristëve të pavarur.

Ligji i ri nr.111/2017 "Për ndihmën juridike të garantuar nga shteti" u miratua si rrjedhojë e problematikave të konstatuara në ofrimin me efektivitet të ndihmës juridike nga organet e ngritura në bazë të ligjit të vjetër (ligji nr.10039, datë 22.12.2008 "Për ndihmën juridike") për shkaqe të organizimit, të kapaciteteve të stafit që u punësua pranë tyre dhe buxheteve të pamjaftueshme që iu vunë ndër vite në dispozicion. Miratimi i ligjit të ri, në kuadër të reformës në drejtësi, dhe zbatimi i shpejtë i tij janë një faktor i rëndësishëm për ELP.

Në këtë ligj parashikohet se, institucionet përgjegjëse për zbatimin e këtij ligji janë Ministri i Drejtësisë, Drejtoria e Ndhmës Juridike Falas, Dhoma Kombëtare e Avokatisë (DHKA) dhe gjykatat.

Ministria e Drejtësisë në fushën e shërbimit të ndihmës juridike zhvillon politikën shtetërore për të siguruar akses efektiv në këtë shërbim; përgatit projekt-buxhetin, në përputhje me legjislacionin në fuqi; ngre Drejtorinë për Ndhmën juridike falas në varësi të saj; mbikëqyr zbatimin e dispozitave ligjore e nënligjore dhe ndihmon në vlerësimin e cilësisë së ndihmës juridike të dhënë, si edhe i propozon DHKA, në rast të shkeljes së dispozitave të këtij ligji, fillimin e procedimit disiplinor për marrjen e masave të pezullimit, ose heqjes së lejes së ushtrimit të profesionit të avokatit.

Drejtoria për Ndhmën Juridike Falas administron dhe monitoron shpenzimet për ndihmën juridike që rrjedhin si detyrim nga vendimet gjyqësore; mban kontakte me drejtuesit e gjykatave të rretheve gjyqësore për evidentimin e të dhënave të vendimeve për ndihmën juridike falas; menaxhon buxhetin e dhënë për ofrimin e ndihmës juridike nga shteti, për të cilën raporton te Ministri; lidh kontratat e shërbimit me avokatët për ndihmë juridike pas vendimit gjyqësor në konsultim me DHKA sipas përzgjedhjes së aplikuesit; asiston qytetarët për plotësimin e formularëve për t'ju drejtuar gjykatave për kërkesat për ndihmë juridike falas; *informon qytetarët për parashikimet e ligjit lidhur me kriteret, procedurat, dokumentacionin dhe kushtet e përfitimit të ndihmës juridike falas nëpërmjet shërbimeve juridike ambulante, publikimeve, fushatave në televizion dhe mediane të shkruar, si edhe nëpërmjet masave të tjera të ngjashme*.

Dhoma Kombëtare e Avokatisë merr pjesë në përcaktimin e kriterëve për përzgjedhjen e avokatëve, që japin ndihmën juridike falas dhe specializmin e tyre në fushat përkatëse sipas kërkesave ligjore; merr pjesë në përcaktimin e kriterëve për vlerësimin e cilësisë së shërbimit të dhënë nga avokatët; merr masa disiplinore ndaj avokatëve etj.

Gjykatat shqyrtojnë kërkesat për ndihmë juridike falas e cila përfshin ndihmën juridike parësore, dytësore, si edhe përjashtimin nga tarifat dhe shpenzimet gjyqësore dhe shprehet me vendim për pranimin apo jo të kërkesës, te cilin ia vë në dispozicion Drejtorisë së Ndhmës Juridike.

Subjektet përfitues të ndihmës juridike janë shtetasit shqiptare me vendbanim në territorin e Republikës së Shqipërisë, shtetasit e huaj që e perfitojnë atë mbi bazën e parimit të reciprocitetit, si edhe personat pa shtetesi.

Sipas ligjit, ndihma juridike jepet në format e mëposhtme: a) ndihmë juridike parësore; b) ndihmë juridike dytësore; c) përjashtim nga pagimi i tarifave gjyqësore dhe shpenzimeve gjyqësore, sipas ligjit, dhe përjashtim nga detyrimi për të parapaguar tarifën e vënies në ekzekutim të urdhrat të ekzekutimit.

Ndihmë juridike parësore është: i) dhënia e informacioneve në lidhje me sistemin ligjor të Republikës së Shqipërisë, aktet normative në fuqi, të drejtat dhe detyrimet e subjekteve të ligjit dhe metodat për ushtrimin e këtyre të drejtave në procesin gjyqësor dhe në atë jashtëgjyqësor; ii) dhënia e këshillimit; iii) dhënia e këshillimit mbi procedurat e ndërmjetësimit dhe zgjidhjeve alternative të mosmarrëveshjeve; iv) dhënia e ndihmës në hartimin dhe përpilimin e dokumenteve të nevojshme për të vënë në lëvizje administratën shtetërore, ose për të kërkuar ndihmë juridike dytësore; v) përfaqësimi përpara organeve administrative; vi) dhënia e të gjitha formave të tjera të mbështetjes së nevojshme juridike që nuk përbëjnë ndihmë juridike dytësore. Ndihma juridike parësore jepet nga punonjësit me trajnim të posaçëm, nga organizatat jo-fitimprurëse të autorizuara dhe nga klinikat ligjore pranë institucioneve të arsimit të lartë.

Ndihmë juridike dytësore është shërbimi juridik që ofrohet për përpilimin e akteve të nevojshme për të vënë në lëvizje gjykatën; ofrimi i këshillimit, përfaqësimit dhe mbrojtjes para gjykatës në çështjet administrative, civile dhe në çështjet penale, për të cilat nuk zbatohet mbrojtja e detyrueshme, sipas përcaktimeve të legjislacionit procedural penal. Dhënia e ndihmës juridike dytësore jepet nga avokatët që përfshihen në listën e miratuar nga DHKA, në bazë të kërkesës së personit që gëzon të drejtën për përfitimin e ndihmës juridike dytësore, sipas ligjit.

Nga leximi i dispozitave të mësipërme rezulton që avokatët, ashtu si edhe aktorë të tjerë të sistemit të drejtësisë, mbështetur në detyrat që duhet të përmbushin mund të luajnë një rol të rëndësishëm në procesin e ELP.

Së pari, si në ligjin nr. 9109, datë 17.07.2003 "Për profesionin e avokatit në Republikën e Shqipërisë" (i ndryshuar), ashtu edhe në ligjin nr.111/2017 "Për ndihmën juridike të garantuar nga shteti" parashikohet detyra e avokatit "për këshillim" nëpërmjet dhënies së informacionit mbi mënyrat dhe mundësitë e zgjidhjes së një çështjeje konkrete juridike. Në këtë kontekst, këshillimi ligjor i dhënë nga avokatët ndaj klientëve të tyre është një formë ELP në një fushë apo çështje të caktuar ligjore. Gjithashtu, në nenin 16 të Kodit Etik të Avokatit parashikohet se: "*Avokati duhet t'i shjegojë klientit ligjin dhe linjën e veprimt që ai do të ndjekë duke evidentuar pasojat e mundshme ligjore në favor ose në disfavor të tij. Avokati duhet t'i pergjigjet kërkesave të arsyeshme të klientit për informacion. Avokati duhet të informojë klientin e tij rreth çështjeve të rëndësishme që kanë të bëjnë me përfaqësimin në kohë me qëllim që klienti, në mënyrë të arsyeshme, të mbrojë veten, ose të shfrytëzojë një mundësi të ofruar nga ligji, duke përfshirë edhe çdo zgjidhje të ofruar nga pala tjetër*". Kjo detyrë e avokatit për të informuar klientin nuk është gjë tjetër përveçse një formë edukimi ligjor i tij.

Së dyti, ELP synon t'u sigurojë individëve, sipas nevojës, njohuritë e nevojshme ligjore për t'u përballur me problemet ligjore që mund t'u lindin gjatë jetës së tyre, t'i aftësojë për të kuptuar legjislacionin dhe të shmangin shkeljen e ligjit. Në këtë kontekst, nuk ka dyshim që

ofrimi i ndihmës juridike parësore është një formë e ELP, ndërkohë që ofrimi i ndihmës juridike dytësore lidhet ngushtë me ushtrimin e profesionit të avokatit. Ligji nr.111/2017 "Për ndihmën juridike të garantuar nga shteti" u njeh avokatëve një rol të rëndësishëm në ofrimin e ndihmës juridike dytësore. Megjithatë, nuk mund të mos u njihet avokatëve edhe kontributi i madh që ata japin në mënyrë të vazhdueshme në kuadër të ushtrimit të veprimtarisë së tyre pranë organizatave jofitimprurëse që ofrojnë ndihmë juridike parësore.

Së treti, në një shoqëri të themeluar mbi respektin ndaj Shtetit të së Drejtës avokati ka një rol të veçantë. Detyrat e avokatit nuk fillojnë dhe mbarojnë vetëm me një përmbushje të ndershme të detyrave, në mënyrën dhe masën e përcaktuar nga legjislacioni. Avokati duhet t'i shërbejë interesave të drejtësisë, si edhe të drejtave dhe lirive të atyre klientëve që i janë besuar për t'u shërbyer dhe mbrojtur. Është detyra e avokatit që jo vetëm të mbrojë çështjen/kauzën e klientit, por të jetë edhe këshilltari i tij.¹⁴ Në këtë kontekst, sigurimi i njohurive ligjore sipas nevojës të individëve me qëllim aftësimin e tyre për t'u përballur me problemet ligjore që mund t'u lindin gjatë jetës apo për të kuptuar legjislacionin dhe të shmangur shkeljen e ligjit, gjithashtu është detyrë e avokatëve, të cilët duhet të investohen në këtë drejtim dhe të bëhen kështu aktorë të rëndësishëm në ELP. Është në interes të drejtësisë në përgjithësi, por edhe të avokatit në veçanti, që nëpërmjet përpjekjeve për ELP të aftësojnë individët që të ndërtojnë së bashku me avokatin strategjinë e ndërhyrjes ligjore dhe të jenë në gjendje të kuptojnë shërbimin që u ofrohet nga përfaqësuesi dhe zhvillimin e procesit administrativ ose gjyqësor ku janë palë. Mbështetur në sa më sipër, SELP parashikon që avokatët të kenë një rol të rëndësishëm në ofrimin e ELP nëpërmjet marrjes së veprimeve konkrete edukuese, por edhe nëpërmjet përfshirjes së Dhomës Kombëtare të Avokatisë në Rrjetin Kombëtar për Edukimin Ligjor të Publikut, që do të ngrihet pranë Kuvendit dhe që do të ketë për funksion të koordinojë dhe bashkërendojë veprimet për ELP në nivel ndërinstytucional dhe kombëtar, si edhe do të sigurojë zbatimin e SELP dhe rishikimin e vazhdueshëm të saj.

Për sa më sipër, avokatët dhe DHKA janë aktorë të rëndësishëm në ELP, rol të cilin mund ta ofrojnë në mënyra dhe forma nga më të ndryshmet si, për shembull, nëpërmjet këshillimit ligjor të klientëve të tyre, ofrimit të ndihmës juridike parësore, ofrimit të informacionit ligjor në faqet web apo rrjetet sociale të DHKA apo zyrave të avokatisë, takimeve, seminareve, debateve profesionale, botimeve me tematike juridike të avokatëve në mediane e shkruar, pjesëmarrjes në emisione/debate televizive me tematikë juridike, botimit të një buletini të pavarur etj. Një shembull i suksesshëm i ELP është edhe nëpërmjet botimit të revistës "Avokatia" dhe trajtimit të temave të ndryshme ligjore për lexuesin.

Literatura:

- Analiza e Sistemit të Drejtësisë, miratuar me vendimin e Komisionit të Posaçëm Parlamentar, nr.14, dt.30.07.2015
- Strategjia e Reformës në Sistemin e Drejtësisë dhe Plani i Veprimit, miratuar me vendimin e Komisionit të Posaçëm Parlamentar, nr.15, datë 30.07.2015
- Projekt-Strategjia për Edukimin Ligjor të Publikut
- Ligji nr. 9109, datë 17.07.2003 "Për profesionin e avokatit në Republikën e Shqipërisë", (i ndryshuar)
- Ligji nr.111/2017 "Për ndihmën juridike të garantuar nga shteti"

¹⁴ Neni 1.1 i Kodit të Sjelljes i CCBE për Avokatët Evropianë.

- Statuti i Dhomës Kombëtare të Avokatisë
- Kodi Etik i Avokatit